

خېړندوی سیف الله احمدزی

د افغانستان او پاکستان پر سوداگریزو اړیکو د ګمرکي تعرفو اغېزې

Impacts of Tariffs on Afghanistan-Pakistan Trade Relations

Researcher Saifullah Ahmadzai

Abstract

Afghanistan-Pakistan trade relations have a long history. Over the past three decades, especially since 2006, these relations have improved and expanded tremendously and in year 2013 the bilateral trade volume reached to 2.5 billion US dollar. But after 2014 because of consistent and continued inconveniences and hurdles from Pakistani side to Afghan traders and goods lead to a steady decline in trade and the trade figures drop down to 1464 million USD in year 2018, further; instead of Pakistan the trade transactions with Iran and some Central Asian countries are increasing day by day. Despite other problems the recent increase in tariffs or custom-duty will further weaken trade relations between the two countries.

لنډیز

له پاکستان سره د افغانستان سوداگریزې اړیکې اوږده مخینه لري او له تیرو دريو لسيزو راهیسې په ځانگړي توگه له ۱۳۸۵ هـ.ل کال نه را په دېخوا دغو اړیکو کې بیساری بدلون او پراخوالی تر سترگو کېږي، چې دوه اړخېزه سوداگری په ۱۳۹۱ هـ.ل کال تر دوه نیم میلیارډ ډالرو ته ورسېده، خو د پاکستان له لوري په دوامداره توگه افغان سوداگرو او افغاني توکو ته ستونزې جوړول د دې لامل شول، چې له ۱۳۹۲ هـ.ل کال څخه را په دېخوا په دوامداره توگه دا اړیکې کمزور شوي، چې د دوه اړخېزې سوداگرۍ احصایوي ارقام هم ورسره په ۱۳۹۷ هـ.ل کې ۱۴۶۴ میلیونو ډالرو ته را کم او پر ځای یې د ایران او مرکزي آسیا ځینو هېوادونو سره راکړه ورکړه ډیره او ورځ تر بلې په زیاتېدو ده. له نورو ستونزو سره سره، په دې ورسټیو کې د گمرکي تعرفو زیاتوالی به د دواړو هېوادونو دغه اړیکې نورې هم راکمې کړي.

سریزه

له پاکستان سره د افغانستان سوداگریزې اړیکې، چې له نیمې پېړۍ راهیسې پیل شوي، له پیل راهیسې له بېلابېلو ننگونو سره مخامخ دي. د نړۍ په سوداگریزو کړنو کې له لوی بدلون سره سره، پاکستان لا هم د گاونډیو هېوادونو پر وړاندې د سوداگرۍ زاړه نظریات کاروي، په داسې حال کې چې نوې تگلارې، گټورې او اغېزمنې ملگرتیاوې شته. د ښه تفاهم او گاونډیتوب له روحیې سره یو زړور اقدام کولای شي د دواړو هېوادونو د گټو لپاره د همکارۍ او همغږۍ بنسټ کېږدي.

له پاکستان سره د افغانستان سوداگرۍ د دوه عمده دلایلو له مخې مهمه ده:

_____ د افغانستان او پاکستان پر سوداگریزو اړیکو د گمرکي تعرفو...

لومړی: د تاریخي ماهیت له مخې د پاکستان سیمې، کله چې پاکستان وجود هم نه درلود، د افغاني محصولاتو د پلور لپاره لوی بازار او خلک یې له صادراتي توکو سره بلد وو.

دوهم: د پاکستان بازار په کافي اندازه لوی، نږدې او په کم لگښت سره کولای شو هلته افغاني توکې ولپرو، خو د پاکستان له خوا د دوامدارو یو اړخیزو لاسوهنو، د بېلگې په توگه، د پاکستاني چارواکو له خوا په تازه میوو د تعرفې لوړول، د ترانزیت ننگونې او د دغه هېواد په لویو لارو کې د امنیتي چارواکو له خوا د افغانستان صادراتي توکو له بار موټرو څخه د جریمو اخیستلو سره سره د دواړو هېوادونو ترمنځ لا هم سوداگري دوام لري. د نړیوال کنوانسیون په شتون کې چې د پرمختگ په حال کې په وچه کې ایسارو هېوادونو (land Locked Developing Countries) ته د ترانزیت حق ورکوي افغانستان کولای شي له ترانزیتي لارو څخه استفاده وکړي، خو پاکستان تل له دغه کنوانسیون څخه سرغړونه کړې او د ترانزیت په برخه کې یې خنډونه رامنځته کړي دي. له نیمې پېړۍ راهیسې د نورو مسایلو تر څنګ د ترانزیت په برخه کې ننگونو او خنډونو د افغانستان د صادراتو د ودې او پرمختگ په مخنیوي کې ویجاړونکي رول لوبولی دی.

په حقیقت کې پاکستان په دوامداره توگه د افغانستان او هند تر منځ د ترانزیت امکان د سیاسي فشار او ډارونې د وسیلې په توگه کاروي. دغه ډول کړنې، د دوه اړخیزو، څو اړخیزو هوکړه لیکونو او په نړیواله کچه له منل شویو تړونونو څخه سرغړونه ده، چې د هېواد د بدنامه او منفي تصویر ښکارندویي کوي، له دې کار سره یې نه یوازې گاونډیو، بلکې خپل هېواد ته یې هم ډېر اقتصادي زیان رسولی دی. په دې وروستیو کې یې د افغانستان پر کرنیزو توکو د گمرکي تعرفې درې تر

څلور چنده ډېرولو سره په هېواد کې سوداگر، کروندگر او د کرنیزو ځمکو مالکین ډیر اغېزمن کړل. دغه واقعیتونه یو څو پوښتنې زېږوي او هغه دا چې، د دواړو هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د کموالي لاملونه څه دي؟ پاکستان ولې افغاني توکو او افغان سوداګرو ته په دوامداره توګه خنډونه جوړي؟ ایا یواځې د ګمرکي تعرفو له زیاتوالي سره د دواړو خواوو ترمنځ سوداګري پیکه شوې؟ د دوه اړخیزه سوداګرۍ پر وړاندې ستونزې او ننگونې څه دي؟ دا پوښتنې د دې مقالې د لیکلو د هڅونې اصلي لامل دی.

په دې مقاله کې به په تېرو څو لسيزو کې له پاکستان هېواد سره سوداګري وارزول شي او د دواړو هېوادونو ترمنځ به د رسمي سوداګرۍ روښانه تصویر وړاندې شي، وروسته به په دوه اړخیزه سوداګرۍ د ګمرکي تعرفو د ډېروالي اغېزې وڅېړل شي او د مقالې په پای کې به لنډه پایله او مشخص وړاندیزونه وړاندې شي.

د څېړنې موخه

د دې څېړنیزې مقالې هدف د افغانستان او پاکستان د سوداګریزو اړیکو څېړنه، د پورته ذکر شویو پوښتنو ځوابول او پر دوه اړخیزه سوداګرۍ د ګمرکي تعرفو د زیاتوالي او ځینو نورو ستونزو او خنډونو د اغېزو تحلیل او شننه ده.

د څېړنې اهمیت او مبرمیت

پاکستان د افغانستان یو مهم سوداګریز هېواد دی، خو په دې ورستیو کې دغه راکړه ورکړه د پیکه والي پر لور روانه ده، نو اړینه وګڼل شوه چې دغه اړیکې وڅېړل شي او د کموالي لاملونه یې په ډاګه شي.

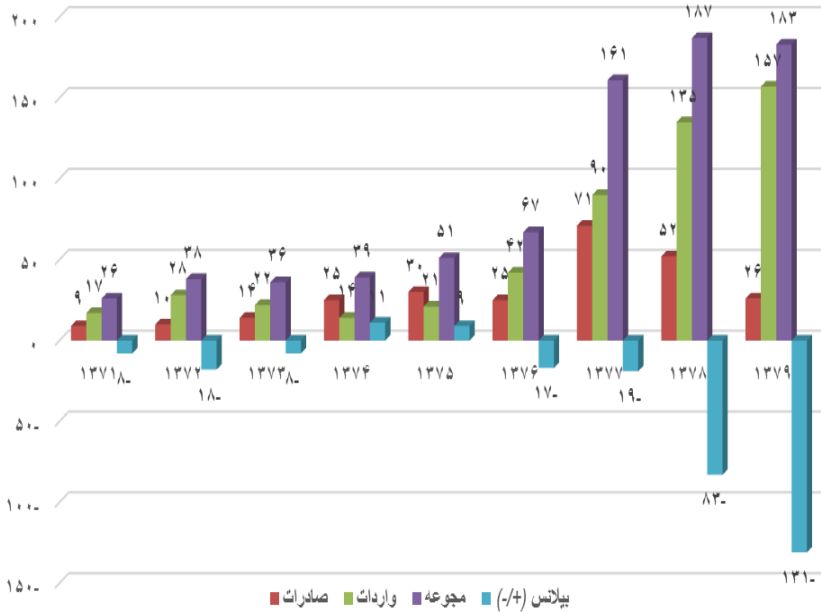
د څېړنې مېتود

د مقالې په بشپړولو کې له تشریحي- تحلیلي مېتود څخه استفاده شوې او د احصایوي ارقامو د څېړنې او تحلیل لپاره SPSS او Eviews پروگرامونو (softwares) کار اخیستل شوی دی.

د ۱۳۷۱-۱۳۸۰ هـ.ل کلونو په جریان کې له پاکستان سره سوداگری

له ۱۳۷۱ هـ.ل تر ۱۳۷۵ هـ.ل کاله پورې یا د مجاهدینو په دوره کې د افغانستان او پاکستان ترمنځ د توکو د تبادلې پروسه داسې وه چې پاکستان د افغانستان له وضعیت څخه گټه پورته کړه او په افغانستان کې د جنګونو له امله زیربنا له گواښ سره مخامخ شوه، د صادراتو سرچینې لکه: د کورنیو تولیدي فابریکو او لاسي صنایعو تخریب، د اوبو لگولو سیستمونو او کاریزونو ویجاړول، په ختیځ کې د ځنګلونو وهل، په شمال او شمال لویدیز کې د انګورو د تاکنونو خرابول (چې د افغانستان د کرنیزو محصولاتو د کمېدو مهم لامل وو) او په لسگونو نورې بربادې چې د پاکستان رول پکې څرګند دی، د افغانستان صادرات یې له سقوط سره مخامخ کړل، پاکستان وکولای شول چې ورو ورو افغانستان د خپلو ټیټ کیفیته توکو لپاره په سوداگریز بازار بدل کړي.

د ۱۳۷۱-۱۳۸۰ کلونو په جریان کې له پاکستان سره سوداګرۍ (په میلیون ډالرو)

سرچینه: د معلوماتو او احصایې ملي ادارې احصایوي کالنی (۱)

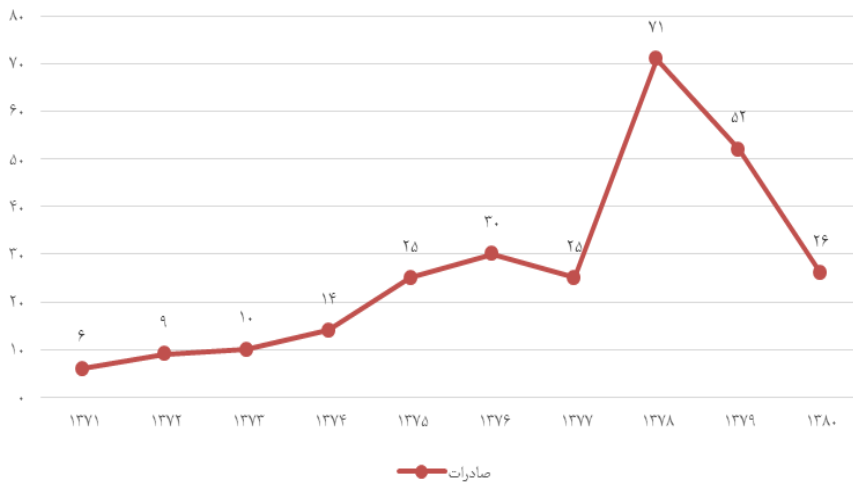
دا مهال د دواړو هېوادونو ترمنځ د صادراتو او وارداتو لوی توپیر او له پاکستان سره د سوداګرۍ په انډول کې د ملیاردونو ډالرو کسر د هغو ستراتیژیکو او نامناسبو عملونو او برنامو دوام منعکس کوي چې پاکستان د افغانستان لپاره ټاکلي وي او له بل پلوه د پولې هاخوا خپل صنعت او غیر معیاري د تولید په پراخولو سره د ټولو صنعتي محصولاتو په ګډون د خوراکي او ساختماني توکو په پراخه ه په رسمي او قاچاق ډول د صادرو امکان برابر کړ. په دې موده کې چې په افغانستان کې د ویجاړولو او فساد دوره ده، له پاکستان سره سوداګرۍ له ۲۴ میلیونو ډالرو څخه تر

د افغانستان او پاکستان پر سوداگریزو اړیکو د گمرکي تعرفو...

۳۹ میلیونو ډالرو پورې وده وکړه. البته دا زیاتوالی له پاکستان څخه د وارداتو د ډېروالی له امله دی.

د طالبانو د واکمنۍ په پنځو کلونو کې (۱۳۷۶-۱۳۸۰ ه.ل) له پاکستان سره د سوداگرۍ ټوله اندازه ۶۴۹ میلیونه ډالر وه، چې د مجاهدینو د دورې په پرتله څلور برابره زیاتوالی نښي. په ورته موده کې د ۶۴۹ میلیونو سوداگرۍ له جملې څخه ۴۴۵ میلیونه واردات او پاتې ۲۰۴ میلیونه یې صادرات تشکیلوي. څرنگه چې لیدل کیږي د صادراتو په نسبت په وارداتو کې ۲،۱۴ چنده ډېروالی راغلی. (۲)

۱۳۷۱-۱۳۸۰ هـ ل کلونو کې پاکستان ته صادرات (په میلیون ډالرو)

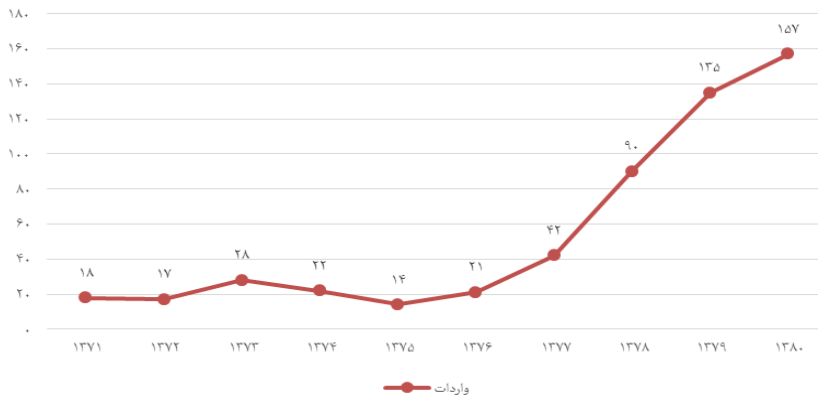
سرچینه: د معلوماتو او احصایې ملي ادارې احصایوي کالنی (۳)

صادرات

د دغې دورې په لومړیو پنځو کلونو کې که څه هم د افغانستان د صادراتو ارزښت د پام وړ نه بریښي، خو په هېواد کې د پورته یاد شوو لاملونو او ناکرارو سره سره، بیا هم دغه هېواد د نسبي او دوامداره ودې څخه برخه مند وو، ځکه چې د دغې دورې په پیل کې پاکستان ته د هېواد ټول صادرات ۶ میلیونه ډالر وو، په ۱۳۸۰ هـ.ل کال کې ۲۵ میلیونه ډالرو ته ورسېدل چې د ۱۳۷۱ هـ.ل کال په پرتله ۴ چنده زیاتوالی پکې تر سترگو کېږي.

د دغې دورې په ورستیو پنځو کلونو کې مو هم پاکستان ته ثابت صادرات نه درلودل، خو ۱۳۷۱-۱۳۷۵ هـ.ل کلونو په پرتله نسبي بدلون ښیي، د صادراتو تر ټولو ټیټه ه په ۱۳۷۷ هـ.ل کال کې ۲۵ میلیونه ډالر او ترټولو لوړه شمېره یې په ۱۳۷۸ هـ.ل کال کې ۷۱ میلیونه ډالر وه.

د ۱۳۷۱-۱۳۸۰ هـ.ل کلونو کې له پاکستان څخه واردات (په میلیون ډالرو)

سرچینه: د معلوماتو او احصایې ملي ادارې احصایوي کالنی (۴)

واردات

له دغه هېواد څخه په لومړیو پنځو کلونو کې د کلنیو رسمي وارداتو ارزښت په اوسط ډول ۱۹ میلیونه ډالر وو، پداسې حال کې چې په ورته موده کې پاکستان ته د اوسط کلنیو صادراتو ه ۱۲،۸ میلیونه ډالرو ته رسېده.

واردات د ۱۳۸۰ هـ.ل کال په جریان کې د ۱۳۷۶ هـ.ل کال په نسبت شاوخوا اوه نیم ځله ډېر شوي، کوم چې تصادفي نه ده او داسې برېښي چې د پاکستان قصدي او پلان شوي اقدامات په تدریج سره په کار اچول کېږي، ځکه چې د سوداگرۍ بیلانس له ۱۳۷۶ هـ.ل کال څخه وروسته منفي او د بیلانس دغه کسر د پاکستان په گټه د ۱۳۸۰ هـ.ل کال د طالبانو د واک تر وروستي کال مخ په ډېرېدو وه.

د ۱۳۸۱-۱۳۹۰ هـ.ل کلونو په جریان کې له پاکستان سره سوداگرۍ

په دغه دوره کې چې په افغانستان کې نوی حکومت رامنځته شو او د سوداگرۍ د ښه والي او صادراتو بیرته ژوندي کولو لپاره هڅې وشوې، له پاکستان سره په سوداگرۍ کې په ۱۳۸۱ هـ.ل کال کې (۲۳۳ میلیون ډالر) د ۱۳۸۰ هـ.ل کال (۱۸۳ میلیون ډالر) په پرتله ۱۲۷ سلنه ډېروالی راغلی.

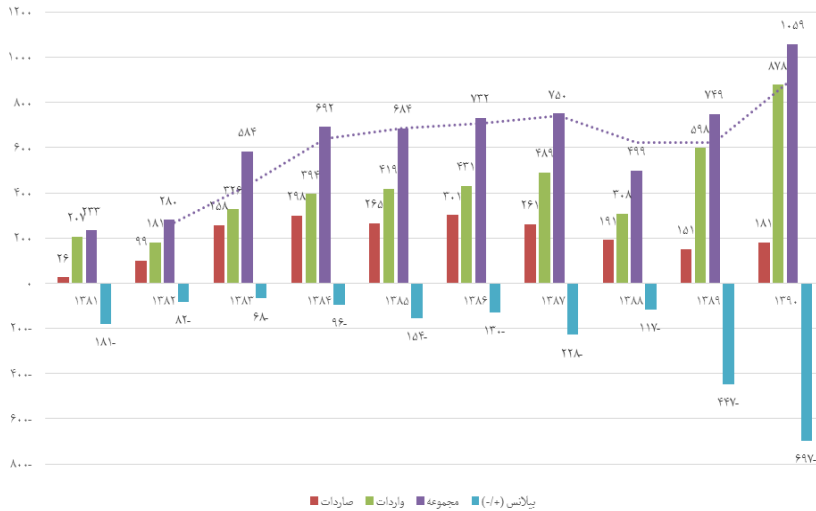
له ۱۳۸۱ هـ.ل کال څخه تر ۱۳۹۰ هـ.ل کال پورې د دواړو هېوادونو ترمنځ سوداگرۍ له ۲۳۳ میلیونو ډالرو څخه تر ۱۰۵۹ میلیونو پورې لوړه شوه، چې په دغو لسو کلونو کې ۴،۵۴ چنده زیاتوالی راغلی دی. د مؤقت حکومت له جوړېدو وروسته له پاکستان سره په سوداگرۍ کې د پام وړ ډېروالی لیدل کېږي او د سوداگرۍ باثباته پرمختیا او ډېروالی ددغې دورې له ځانگړنو څخه ده.

د مؤقت حکومت په لومړي کال کې هم د صادراتو ه د ۱۳۸۰ هـ.ل کال سره برابره وه او کوم بدلون نه پکې تر سترگو کېده. په ۱۳۸۶ هـ.ل کال کې د صادراتو

سيمه بيز مطالعات

اندازه تر ۳۰۱ ميليون ډالرو پورته شوه، خو د ۱۳۹۰ هـ.ل کال په وروستيو کې دغه اندازه ۱۸۱ ميليونو ډالرو ته رانښکته شوه. که څه هم دغه موده کې په صادراتو کې د وارداتو په پرتله ډېر لږ ډيروالی راغلی، خو د ۱۳۸۱ هـ.ل کال په پرتله د ۷ چنده زياتوالي ښکارندويې کوي.

د ۱۳۸۱-۱۳۹۰ هـ.ل کلونو په جريان کې له پاکستان سره سوداګري

سرچينه: د معلوماتو او احصايې ملي ادارې احصايوې کالنی (۶،۵)

له بلې خوا بيا په دغه دوره کې واردات ډير په چټکوالي زيات شوي. که چېرې د ۱۳۹۰ هـ.ل کال د ۱۳۸۱ هـ.ل کال سره پرتله کړو، نو ۴۲۴ سلنه يا ۴,۲۴ چنده ډيروالی ښيي او لکه څرنگه چې ښکاري په خواشيني سره بايد ووايم چې په دغو ل سو کلونو کې د سوداګرۍ د بيلانس کسر د افغانستان په زيان او مخ په زياتېدو وو.

د افغانستان او پاکستان پر سوداگریزو اړیکو د گمرکي تعرفو...

د ۱۳۹۱-۱۳۹۷ هـ.ل کلونو په جریان کې له پاکستان سره سوداگري

د دغې دورې په پیل کې د پخوا په پرتله د دواړو هېوادونو په سوداگریزو اړیکو کې بېساری بدلون راغی او د ۱۳۹۰ هـ.ل کال (۱۰۵۹ میلیون ډالرو) په پرتله له دوه چنده څخه زیات ډېروالي سره په ۱۳۹۱ هـ.ل کال کې ۲۲۵۴ میلیونه ډالرو ته ورسېده.

د ۱۳۹۱-۱۳۹۷ هـ.ل کلونو کې له پاکستان سره سوداگري

سرچینه: د معلوماتو او احصایې ملي ادارې احصایوي کالني (۷، ۸، ۹)

په دغه موده کې په اوسط ډول د دواړو هېوادونو ترمنځ ټوله سوداگري ۱۶۹۷ میلیونه ډالر، واردات ۱۴۴۲ میلیونه ډالر او صادرات ۲۵۵ میلیون ډالر وه، چې دغه ارقام د تیرو دوو لسيزو په پرتله څو برابره ډېروالی نښي.

که څه هم د تېرو دوو لسیزو په پرتله له پاکستان سره سوداگریزې اړیکې ډېرې پراخې شوي، خو د دغې دورې په جریان کې له ۱۳۹۱ هـ.ل کال څخه تر ننه په دوامداره توګه سوداګري مخ په ځور روانه ده او یو څه چې، باید روښانه شي هغه دا چې، د سوداګرۍ دغه پیکه والی له پاکستان څخه د وارداتو د کموالي لامل دی او له ۱۳۹۱ هـ.ل کال څخه تر ۱۳۹۷ هـ.ل کال پورې دغه هېواد ته زموږ د صادراتو اندازه له ۱۵۷ میلونه ډالرو څخه ۳۷۸ میلونه ډالرو ته لوړه شوه.

د دواړو هېوادونو پر سوداګریزو اړیکو د ګمرکي تعرفو د زیاتوالي اغېزې

لکه څرنګه چې مو مخکې یادونه وکړه له تیرو څو لسیزو راهیسې پاکستان د ګاونډیو او په ځانګړې توګه له افغانستان سره د سوداګرۍ په برخه کې تخریبوونکې پالیسي پر مخ وړي او په دوامداره توګه په دې برخه کې ستونزې او خنډونه ایجادوي. همداراز په دې وروستیو کې پر ۱۲۰ ډوله توکو چې پاکستان یې له افغانستان څخه واردوي، تعرفه درې چنده زیاته کړې ده. د سوداګرۍ او صنایعو خونې د معلوماتو پر بنسټ پاکستان د هر ټن انګورو تعرفې له ۸۰۰۰ پاکستانیو کلدارو څخه ۲۸۰۰۰ روپیو ته لوړه کړې چې د دې کار له امله ګڼ شمېر افغان سوداګرو پاکستان ته د مالونو صادرو بند کړي دي. (۱۰)

له بده مرغه دوی د خرابیدونکو شیانو (perishable products) هغه توکي چې باید ژر تر ژره واستول شي تر څو یې د خرابېدو مخه ونیول شي په تعرفو کې یې له دريو تر څلور چنده زیاتوالی راوست. (۱۱) د تعرفو په ډېرېدو سره په پراخه ه افغان سوداګر ډېر زیانمن شوي، خو له دې سره به پاکستانی سوداګر هم له سخت مالي

د افغانستان او پاکستان پر سوداگریزو اړیکو د گمرکي تعرفو...

زبان سره مخامخ شي ځکه کله چې پاکستان تعرفې ډېروي، نو سوداگر باید د خپلو توکو بیه لوړه کړي، چې په کور د ننه د تقاضا د کموالي سبب ګرځي.

د پاکستان د دغه اقدام په مقابل کې افغاني لوري هم له دغه هېواد څخه په وارداتي توکو گمرکي تعرفې څلور چنده کړي او د دې لامل شوي چې د د دواړو هېوادونو سوداګري پیکه کړي. د ۱۳۹۸ هـ.ل کال په لومړیو نهو میاشتو کې شمېرې نښې چې د افغانستان او پاکستان سوداګري او ترانزیت یو ملیارد ډالر ارزښت لري، پداسې حال کې چې تېر کال دا اندازه یو نیم ملیارد ډالر وه. د افغانستان صادرات ۲۸۰ میلیون ډالرو ارزښت درلود، پداسې حال کې چې له پاکستان څخه واردات د ۸۰۰ میلیون ډالرو ارزښت لري. (۱۲)

که څه هم د ۱۳۹۸ هـ.ل کال په لومړیو نهو میاشتو کې د تېر کال په پرتله دغه هېواد ته د افغانستان صادرات ډېر اغیزمن شوي نه دي، خو له ایران او قزاقستان سره د سوداګري پراخوالی او له دغو هېوادونو څخه د وارداتو دې د ډېروالي له امله له پاکستان څخه واردات کم شوي دي.

د پورته څېړنو نه وروسته دا معلومېږي چې له پاکستان سره د سوداګري د کموالي لوی لامل د مرکزي آسیا له ځېنو هېوادونو او ایران سره د سوداګري پراخوالی دی. که څه هم له پاکستان سره مور پراخې سوداګريزې اړیکې لرو او په ۱۳۹۱ هـ.ل کال کې د دواړو هېوادونو ترمنځ د سوداګري ارقام تر دوه نیم میلیادو ډالرو ته رسېدل، خو د دغه هېواد له لوري د سوداګري تړونونو ته نه ژمنتیا او په دوامداره توګه ترانزیتي ستونزې جوړول، د بی کیفیته توکو رالیږل، افغان سوداګر په بیلابیلو دلایلو زورول او په دې ورستیو کې د تعرفو لوړل دې ته اړ کړو تر څو له دغه هېواد سره راکړه ورکړه کمه او پر ځای له نورو ګاونډیو سره سوداګري پراخه کړو.

که د پاکستان تخریبونکی سیاست او پالیسي په همدې ډول دوام وکړي، نو په راتلونکې کې دواړو خواوو ته جدي ستونزې پیداکېدلی شي. دغه ډول د تعرفو زیاتول به هغه پاکستاني شرکتونه ډېر زیانمن کړي چې افغانستان ته مالونه رالیږي او په ورته ډول افغانستان کې به یې ډېر زیان کړوندگرو ته ورسېږي، ځکه زموږ اکثره صادرات دغه هېواد ته زراعتي توکي دي. (۱۳) په ټوله کې به په دواړو هېوادونو کې د ځینو شیانو بېې لورې او د بیکارۍ ه به ډېره شي، چې له دې سره به دواړو خواوو ته عام وگړي زیانمن شي. (۱۴)

د دغه ډول ستونزو جوړولو په پایله کې به د کراچۍ بندر له لاري نورو هېوادونه ته د افغانستان صادرات اغېزمن او افغان لوري به له نورو بدیلو لارو څخه گټه پورته کړي. د بیلگې په توگه، افغانستان به له هند او ځېنې نورو هېوادونو سره د چاپېهار بندر له لارې سوداگري پراخه کړي. (۱۵) همدا رنگه د تعرفو زیاتوالی به له مرکزي آسیا سره د افغانستان له لارې د پاکستان راکړه ورکړه هم کم رنگه او ډېر هغه پاکستاني شرکتونه چې بهر ته محصولات لېږي له بندېدو سره مخامخ کړي، چې له امله به یې د دغه هېواد په اقتصاد بده اغېزه وکړي.

پایله

څرنگه چې د پاکستان او افغانستان تر منځ سوداگریزې اړیکې د دواړو خواوو لپاره ډېر اهمیت لري او د دواړو هېوادونو سوداگرو ته دغه مارکیټونه په اسانۍ د لاس رسي وړ دي، خو په دې ورستیو لسيزو کې دغه اړیکې د کم رنگوالي په لور روانې دي. دا چې زموږ موخه د دواړو هېوادونو ترمنځ پر سوداگرۍ د گمرکي تعرفو د ډېروالي د اغېزو څېړنه ده، د مقالې په اوږدو کې دا روښانه شول چې پر تعرفو سربېره نور ډیر لاملونه شته چې له دغه هېواد سره د سوداگریزو ارقامو په راکمولو کې مهم رول لوبولی شي، د بیلگې په توگه، د پاکستان له لوري د افغانستان - پاکستان د ترانزیت سوداگریز تړون ته نه ژمنتیا، د سیمه ییزو او نړیوالو سوداگریزو اصولو سرغړونه او په غیرقانوني ډول په گمرکونو او لویو لارو کې په اونیو او میاشتو د افغان سوداگرو د مالونه ودرول، هغه لاملونه دي چې له امله یې موږ د پاکستان سره سوداگرۍ راکمه او پر ځای مو د سیمې له نورو هېوادونو سره راکړه ورکړه ډېره کړه. که څه هم تر اوسه د دوه اړخیزې سوداگرۍ په کمېدو کې ځینو نورو لاملونو چې پورته ورڅخه یادونه شوې مهم رول لوبولی، خو که د تعرفو زیاتوالی په همدې توگه دوام وکړي په راتلونکې کې دواړو خواوو ته جدي ستونزې راپیدا کولای شي او سوداگریزه راکړه ورکړه به لا پسې بې خونده کړي.

دغه راز خنډونه نه یوازې دا چې د افغانستان-پاکستان او جنوبي-مرکزي آسیا هېوادونو سوداگرۍ ته زیان رسوي بلکې د سیمه ییزې همکارۍ د پراختیا، سیمه ییز ادغام (regional integration) او د لویو سیمه ییزو اقتصادي پروژو پر وړاندې ستونزې راپیدا کولی شي چې زیان به یې د افغانستان او پاکستان په گډون د سیمې نورو هېوادونو ته ورسېږي.

وړاندېزونه

۱: که څه هم قوي امنيتي تدابير د دواړه هېوادونو د ثبات او پايښت لپاره حياتي دي، خو بايد اقتصادي او سوداگريزې اړيکې له سياسي او امنيتي فشارونو څخه جلا، د پولو د تړلو مخنيوی او دواړه خواوې بايد د ترانزيت او سوداگري پروسيجرونو کې لازمي اسانتياوې راولي تر څو د اعتماد فضا رامنځته او سوداگر له مالي زيانونو څخه وساتل شي.

۲: د دوه اړخيزو سوداگريزو او ترانزيتي مسايلو د لا ښې همغږۍ او هوارې لپاره دې د دواړو هېوادونو د سوداگري خونو له کارکونکو څخه گډه کمېټه جوړه شي تر څو په افغانستان او پاکستان کې د گمرکي تعرفې توپير راکم شي، چې په دې کار سره به اقتصادي او سوداگريزه همکاري پراخه، سويلي آسيا به له مرکزي آسيا سره وصل او په کور د ننه به د کارموندنې د فرصتونو په ايجادولو کې مهم رول ولوبوي.

۳: پاکستان بايد له افغانستان او د سيمې له نورو هېوادونو سره د نړيوالو او سيمه ييزو سوداگريزو مقرراتو او اصولو سره سم چلند وکړي او د APPTA سوداگريز تړون ته ژمن پاتې شي او همدا راز دواړه خواوې بايد سوداگرو ته د ويزو په ورکړه کې لازمي اسانتياوې برابرې کړي، تر څو سوداگريزې اړيکې پراخې، د پولو د بندېدو او توکو د خرابېدو مخه ونیول شي.

مأخذونه

1. د معلوماتو او احصایې ملي اداره. د ۱۳۸۰ هـ. ل کال احصایوي کلنی، د معلوماتو او احصایې مرکزي ادارې مطبعه: کابل، ۱۳۸۱ هـ. ل.
2. حسینی، سید عظیم. مرور بر تجارت افغانستان با پاکستان طی چهل سال اخیر، دسترسی: <http://blog.daneshnam.net/564-af-pk-trade.html> [مراجعة: ۲۰۲۰/۳/۵].
3. د ۱۳۸۰ هـ. ل کال احصایوي کلنی، مخکینی مأخذ.
4. مخکینی مأخذ.
5. د معلوماتو او احصایې ملي اداره. د ۱۳۸۳ هـ. ل کال احصایوي کلنی، د معلوماتو او احصایې مرکزي ادارې مطبعه: کابل، ۱۳۸۴ هـ. ل.
6. د معلوماتو او احصایې ملي اداره. د ۱۳۸۸ هـ. ل کال احصایوي کلنی، د معلوماتو او احصایې مرکزي ادارې مطبعه: کابل، ۱۳۸۹ هـ. ل.
7. د معلوماتو او احصایې ملي اداره. د ۱۳۹۱ هـ. ل کال احصایوي کلنی، د معلوماتو او احصایې مرکزي ادارې مطبعه: کابل، ۱۳۹۲ هـ. ل.
8. د معلوماتو او احصایې ملي اداره. د ۱۳۹۴ هـ. ل کال احصایوي کلنی، د معلوماتو او احصایې مرکزي ادارې مطبعه: کابل، ۱۳۹۳ هـ. ل.
9. د معلوماتو او احصایې ملي اداره. د ۱۳۹۷ هـ. ل کال احصایوي کلنی، د معلوماتو او احصایې مرکزي ادارې مطبعه: کابل، ۱۳۹۸ هـ. ل.
10. Tolo news, “fresh fruits export falls as pakistan rises tariffs”, publish date: 27/10/2017, available at: <https://tolonews.com/business/fresh-fruit-export-falls-pakistan-rises-tariffs>, [accessed: 26/2/2020].

11. Tolo news, “Pakistan triples customs duties on Afghan Goods”, publish date: 21/10/2017, available at: <https://tolonews.com/business/pakistan-triples-customs-duties-afghan-goods>, [accessed: 25/2/2020].
12. Tolo news, “Afghanistan-Pakistan Trade Volume Shrinks By 20 Percent”, publish date: 22/12/2018, available at: <https://tolonews.com/business/afghanistan-pakistan-trade-volume%20shrinks%20-20-percent>, [accessed: 26/2/2020].
۱۳. تورمان، اجمل. ولې د افغانستان او پاکستان اقتصادي اړیکې اغیزمنېږي؟، ازادي راډیو، د خپريدو نېټه: غويی ۱۶، ۱۳۹۵، لاسرسی: <https://pa.azadiradio.com/a/27717321.html>، [مراجعه: ۲۰۲۰/۲/۳].
14. Pakistan Afghanistan joint chamber of commerce and industries, “Pakistan-Afghanistan bilateral and transit trade issues and proposed resolutions”, publish date: April 2018, 25 2020, available at: <http://www.pajcci.com/Downloads/Pakistan-%20Afghanistan%20Bilateral%20and%20Transit%20Trade%20Issues%20&%20Proposed%20Resolutions%20-%20April%202018.pdf>: [accessed: Feb 25, 2020].
15. Tolo news, “trade through Chabahar port on the rise”, publish date: 27/1/2018, available at: <https://tolonews.com/business/trade-through-chabahar-port-rise>, [accessed: 22/2/2020].